

VOORAF: VAN FERRARA VIA PIOMBINO NAAR NAPELS:
Een kleine Italiaanse zwerftocht door de Italiaanse naoorlogse literatuur

Om voor u, als groep lezers en gebruikers van de Boekenzolder, vandaag als inleider te mogen optreden, geef ik eerst **een aantal beperkingen**, waarvan ik maar aanneem dat u die van mij kunt aanvaarden. Maria van Reijen met wie ik in gesprek raakte over de Italiaanse schrijver Giorgio Bassani vroeg me of ik iets over mijn fascinaties wilde vertellen op de boekenzolder. En ik zegde haar toe als enthousiast lezer niet alleen iets over Bassani, maar over meer Italiaanse schrijvers te verhalen. Tevens geldt dit woordje vooraf als achtergrond om mezelf als liefhebber van de Italiaanse schrijvers en literatuur bij u te introduceren en al te hoge verwachtingen een beetje te temperen.

1. Ik ben **geen literatuurwetenschapper** of Italië expert; ik spreek slechte een klein woordje Italiaans, maar heb in de loop van de achterliggende jaren (vanaf 1980- heden) wel een brede belangstelling ontwikkeld voor de Italiaanse samenleving, de cultuur en literatuur en m.n. in relatie tot de naoorlogse maatschappelijke ontwikkelingen; Dat begon al in mijn studietijd met een boekje van Yvonne Scholten ('de sociale strijd in Italië', in de rams rond 1975 bij de Slegte) over de Italiaanse politiek. Gevolgd door een lange vriendschap met Italiaanse vrienden uit de Valle d'Aosta (NW Italië) en veelvuldige reizen en bezoeken vanaf 1980.
2. Ik heb sinds 1981 Italië **vele malen bezocht** van Noord (de Valle d'Aosta) via Toscane, Umbrie, Marche, Latium tot in het diepe Zuiden (Puglia, Basilicata en de eilanden Sicilië, Sardinië en de Liparische eilanden) en ik ben het land -evenals andere aanwezigen hier- steeds meer gaan waarderen om de fantastische natuur, het klimaat, het verrukkelijke eten' en de wijnen; de enorme rijkdom aan cultuur vanuit de Etruskische, Griekse en Romeinse Oudheid tot de vroege Middeleeuwen, de Renaissance, de Barok en de moderne cultuuruitingen. En de literatuur is hiervan slechts een gedeeltelijke uitdrukking
3. En van daaruit een **steeds bredere interesse** om het land zijn bewoners, zijn historie, maar ook zijn toekomst te kunnen begrijpen; en ook al hetgeen dit land in cultureel, politiek en sociaal opzicht heeft voorgebracht: In een vogelvlucht:
 - (Van Dante tot Macchiavelli,) van de Medici, Mussolini via Andreotti, Moro tot Berlusconi,
 - van de eindeloze reeks foute (Pius XII) én goede pausen zoals Johannes XXIII en de huidige homobevrijdingspaus Francesco I (inclusief de enige ooit vrouwelijke Paus);
 - van Michelangelo, Titiaan, FraLippi, Giotto en Bernini, Leonardo da Vinci, tot Mendini, Alessi, Borselino, Prada en Armani....
 - en dan nog maar niet te noemen al die voortreffelijke Italiaanse filmers als Pasolini, Bertolucci, Antonioni, Fellini, Ettore Scola, Vittoria da Sica etc. te veel om op te noemen.
4. Mijn fascinatie voor de Italiaanse literatuur past dus in **een bredere scope** en gaat in politieke zin terug naar de jaren '60 waarin het Italiaans communisme een voorbeeld leek te zijn in Europa voor een doorbraak naar de vestiging van een progressieve linkse meerderheidsregering. Maar het was té veel in die tijd en men wilde té snel; én de reactie in Italië (van de Christendemocraten en corrupte sociaaldemocraten in combinatie met de Maffia en n' Dranghetta) bleek te sterk. Maar zoals het ook met boeken lezen (en dit 'praatje' gaat- en onze moeders al zeiden: Té is nooit goed.
5. En daarom voor vandaag meer een persoonlijk getinte benadering van een deel van de Italiaanse letterkunde en literatuur, waarbij ik dankbaar gebruik heb gemaakt van het Internet en talloze andere bronnen.
6. Ik heb weliswaar veel Italiaanse boeken gelezen en een 'gedegen klassieke opleiding (met Latijn en Grieks), maar nooit een serieuze studie gemaakt van de Italiaans literatuur en letterkunde. Het is dus een amateuristische inleiding in de ware betekenis van het woord '*een liefhebber*'. Dus mocht ik hier ook onnozelheden of zelfs onwaarheden te berde brengen. Grijp dan in of verbeter

mij. Zelf ben ik werkzaam (geweest) als arbeidpsycholoog en consultant en woon alweer vanaf 1980 in Leiden waar ik ook mijn eerste studiejaren van 1968-1972 heb doorgebracht. Ik doe dit uitstapje in en naar de literatuur voor het eerst, maar met zeer noodzakelijke en gepaste bescheidenheid. Graag in dialoog met jullie/u dus.

7. Genoeg terzijdes! Nu over naar de boeken en schrijvers. Mijn doel is u te laten delen in mijn leeservaringen en u enthousiast te maken voor de Italiaanse literatuur, zo u dat al niet bent. En met u van gedachten te wisselen over de zin en onzinnigheid die ik hier naar voren breng.
8. Ter toelichting op de samenvatting in sheets (Zie P.P presentatie) :

VAN FERRARA VIA PIOMBINO NAAR NAPELS

Heb ik als titel meegegeven omdat ik eigenlijk vanmiddag twee schrijvers centraal wil stellen die voor mij model staan voor de belangrijkste thema's uit de Italiaanse na- oorlogse literatuur: De reeds 17 jaar geleden overleden **Giorgio Bassani** en de 'anonieme' nog levende schrijfster **Elena Ferrante**. Wat zijn m.i. die typisch Italiaanse thema's.

1. De wederopbouw -in de brede zin van het woord- van Italië na de grote verdeeldheid en verscheurdheid vóór en na de W.O.II door het fascisme;
2. De grote maatschappelijke veranderingen waarin het bevechten van de individuele vrijheid, sociale mobiliteit en een betere verdeling van de welvaart nauw verbonden zijn met wat ik zou willen noemen het vernietigen van de '**restanten van het óude Italië**'
 - het voorgoed afrekenen met feodalisme, (de oude aristocratie),
 - het clientelisme, (Van de maffia, n'dranghetto) of het politiek clientelisme van de 'oude partijen', (maar weer teruggekeerd onder Berlusconi),
 - de uitbuiting én overheersende rol van de Katholieke Kerk speciaal in Italië;

En deze makro-fenomenen kenmerken tot op de dag van vandaag nog steeds de ontwikkelingen in Italië, zeker als we – na de Europese eenwording en de vorming van gemeenschappelijke Europese markt en integratie- het land Italië vergelijken met onze Noord-Europese mentaliteitsuitingen en b.v. de bestuursvorming.

En deze naoorlogse ontwikkelingen zijn pas goed te begrijpen als we ons ook verdiepen in de enorme **ingrijpende processen** die Italië de laatste anderhalve eeuw heeft doorgemaakt in vogelvlucht:

- De eenwording onder **Garibaldi in 1860**, terwijl het daarvóór bestond uit tientallen kleinere en grotere hertogdommen, graafschappen en het koninkrijk Napels en overheerst door Frankrijk; vergelijk met andere Europese landen en b.v.. Nederland dat in 1560 reeds een eenheid begon te vormen;
- de vorming van **één koninkrijk na 1861** onder, de koningen Victor Emanuel II en III en de Umberto's uit het Koninkrijk Savoie; de verplaatsing van de hoofdstad van Turijn naar Rome
- de pogingen direct na de W.O. I om Italiaans koloniën te verkrijgen in Oost Afrika (Ethiopië /Abessinië en Soedan en gebieden in Joegoslavië en Albanië;
- de opkomst van **Mussolini al in 1922** na de Mars op Rome (1922) en de machtsverovering door Mussolini, waarmee de opkomende sociale en linkse arbeidersbewegingen sterk werden uitgeschakeld.
- de verovering van **Rome op de paus** en het verdrag van Lateranen, waarbij Vaticaanstad geen deel meer uitmaakte van het koninkrijk Italië en het probleem van het gezag over Italië en de Rooms Katholieke kerk werd opgelost;

- de enorme **strijd tegen de fascist**en eerst vóór WO II vooral ná 1943 toen Hitler Mussolini wederom op de troon had gezet tot de overwinning op de fascist
- en tenslotte de afschaffing van het Koninkrijk na een **volksraadpleging in 1946** met de vestiging van **de Italiaanse republiek** zoals we die thans nog kennen.
- en de ongelooflijk instabiele regeringsvormen waarin jarenlang de socialist
- en communisten buiten de regering zijn gehouden tot het volledig verworpen systeem van corruptie, politiek clientelisme dat heeft geleid tot een sterk neo fascistische en **populistische partijvorming** zoals Forza Italia van Berlusconi, De Lega Nord (die Italië weer in twee gebieden wil opsplitsen) en de nu opkomende 5 Cinque Stelle beweging van Beppe Grillo.

Ik noem even globaal deze ontwikkelingen omdat naar mijn mening de literatuur altijd in zijn historische en politiek sociale **context gelezen en begrepen** dient te worden. Los van de eigenstandige betekenis van de proza en poëzie.

Dit geldt zeker voor Italië dat vanuit de Romeinse tijd, tot aan de Renaissance en ook daarna een ongelooflijk hoogstaande literatuur heeft voortgebracht.

Er zijn een reeks van schrijvers en boeken die de neerslag van deze ontwikkelingen in de literatuur tot uitdrukking hebben laten komen; ik zal er een aantal kort de revue laten passeren, maar ik ben al lezende en herlezende bij één schrijver uitgekomen.

En de schrijver die deze vooroorlogse verdeeldheid en de overgang naar het moderne Italië naar mijn mening het best heeft beschreven, is de uit Ferrara afkomstige journalist en schrijver **Giorgio Bassani**. (sheet)

BASSANI, geboren in Ferrara 1916, overleden in Rome op 13 april 2000 en begraven op de Joodse begraafplaats in Ferrara, is voor mij dé chroniqueur van het tijdperk vlak vóór en na de Tweede Wereldoorlog.

Ik had het geluk net voor zijn dood al zijn in Nederland in 1998 vertaald werk te hebben gelezen en in de zomer van 2001 bezocht ik met vrienden en mijn toenmalige partner Ferrara en trof op de Joodse begraafplaats (zie sheets) een simpele verhoging aan op een verder kaal grasveld een beetje tegen de muur aan met een bordje op deze kleine heuvel G. Bassani. Eromheen stonden een aantal mensen in het zwart, waaronder vermoedelijk zijn vrouw en naasten. Deze gebeurtenis, Bassani zelf begraven op de plaats waar hij al zijn verhalen heeft gesitueerd, maakte een grote indruk op mij. En vooral "*In de tuinen van de Finzi Contini*", wat wel al zijn centrale Ferrarese roman kan worden aangeduid, speelt deze joodse begraafplaats en daarmee de betekenis van de aanwezigheid en het deporteren van de Joden voor Ferrara een vooraanstaande rol.

Ik ben recent, mede door andere Italiaans moderne schrijvers toch Bassani weer eens gaan herlezen, de thema's eens nader gaan verkennen en vergeleken met een serie romans van de Italiaans Napolese schrijfster (1945---heden) **Elena Ferrante** en de jonge schrijfster **Silvia Avalone**.(1984-heden).

Het werk van Alle drie deze schrijvers wordt sterk gekenmerkt door autobiografische elementen en de plaatsen waar de romans zich afspelen, Ferrara, Piombino en Napels vormen – naast de personages- ook, om de woorden van Bassani te gebruiken '*een personage op zich*'.

Deze beide vrouwelijke schrijfsters Ferrante en Avalone passen goed in een traditie van vroegere Italiaanse schrijfsters, maar nemen ook het centrale thema van Bassani over nl. de

strijd van het individu om zich enerzijds te ontworstelen aan zijn achtergrond, zijn milieu en de beklemmende atmosfeer van de omgeving (Vergelijk in Nederland o.a. de Avonden van Reve of het magnum opus van A.F. Th. Van der heiden 'De Gevarendriehoek') en anderzijds het onvermogen om zich daarvan en van de erfelijke en sociale belasting te ontdoen. De strijd om de **eigen identiteit** te ontwikkelen waarin men meeneemt wie men is en/om tegelijk aansluiting te vinden bij een milieu waar men geacht wordt bij te horen of te gaan behoren, maar waarvan men weet dat men er eigenlijk niet bij hoort.

Dit assimilatie- en ontvlechtingproces staat prachtig centraal in de vier boeken uit de Napolitaanse romans van Elena Ferrante (zie sheets) en met het thema van Vriendschap, Verbondenheid en Individuele ontplooiing zijn dit ook dé thema's bij **Silvia Avalone** in haar eerste boek: **Acciaio "STAAL"**. Dat zich afspeelt aan de Thyreense kust voor het luxe vakantie-eiland Elba in de plaats Piombino.

Vandaar Van Ferrara via Piombino naar Napels vanmiddag

TERUG EERST NAAR BASSANI samenvatting van diverse bronnen via het internet:

"Hij was een zoon van welgestelde joodse ouders. Zijn vader bezat of beheerde landgoederen in en rondom Ferrara en verkeerde in de 'betere kringen'. Bassani zelf ging naar school in [Ferrara](#) en in 1939 studeerde hij ondanks de [rassenwetten](#) af aan de letterenfaculteit van Bologna. In 1943 werd hij opgepakt op verdenking van clandestiene activiteiten tegen het [fascisme](#). De brieven die hij vanuit de [gevangenis](#) aan zijn familie schreef, werden in 1981 onder de titel *Da un prigioniero (Vanuit een gevangenis)* gepubliceerd in de [Corriere della Sera](#). In datzelfde jaar trouwde en verhuisde hij van Ferrara naar [Florence](#) en later eerst naar Napels (1949) en later naar [Rome](#). Hij bracht zijn eerste [prozabundel](#) "*Una città in Pianura*" uit in 1940, wat door de rassenwetten moest onder het [pseudoniem](#) 'Giacomo Marchi'. Zijn eerste dichtbundel "*Storie dei poveri amanti e altri versi*" verscheen in 1945. In 1947 kwam "*Te lucis ante*" uit, in 1953 "*Passeggiata prima di Cena*", in 1958 "*Gli occhiali d'oro*" (De goudgerande bril) en in 1959 "*Le storie Ferraresi*". In 1948 begon hij te werken als redacteur bij het literaire tijdschrift [Botteghe oscure](#) en later ook bij het tijdschrift [Paragone](#). In 1964 werd hij vicevoorzitter van de [RAI](#). Als eindredacteur bij de [Feltrinelli](#)-uitgeverij lukte het hem [Il Gattopardo](#) van [Giuseppe Tomasi di Lampedusa](#) uit te geven. Zijn toppunt van succes beleefde hij in 1962 met "*Il giardino dei Finzi Contini*" ([De tuin van de Finzi-Contini's](#)). Hierna volgden "*Airone*" (De reiger) in 1968 en "*Il romanzo di Ferrara*" in 1974."

Zelf schrijft hij over het moeizame proces van schrijven het volgende: Meulenhof: pag.734 laatste alinea "Maar wat was het zwaar".....tot aan "Moravia.... En hij kwam er al schrijvend achter dat de figuren of figuranten in zijn eerdere verhalen konden worden uitgewerkt tot hoofdpersonages in een volgend verhaal. Een aangezien al deze personages zich bewegen in Ferrara wordt Ferrara zelf ook een personages, niet alleen een decor. In zijn eigen woorden: zie de Epiloog op pag. 735:"een minstens zo belangrijk personage was de stad waarin hun geschiedenis zich afspeelde": Ferrara. Een selectie van zijn werk (zie sheets) én voorkomende thema's. Overige informatie zie bronnen op het internet:

Andere schrijvers een selectie alfabetisch en willekeurig (ter lezing)

Dino Buzzati , Alessandro Baricco en

Italo Calvino, --1987, verhalenbundel '*De moeilijke liefdes*'maar vooral ook lezen:

'*De onzichtbare steden*'. De wereld leren zien als een ontdekkingsreiziger. Het boek en alle afzonderlijke korte 'dichotome' beschrijvingen valt op verschillende manieren te lezen. Neem Marco Polo die verslag doet van 'de stad' op een volstrekt andere manier dan andere rapporteurs. Elke plaats, elke omgeving (maar ook elk mens JP) heeft een 'onder- en bovenkant, binnenzijde en buitenzijde, een zichtbaar en onzichtbaar deel, een dode en levende ziel. Wat laat zich kennen en wat blijft verborgen voor onze waarneming tenzij we anders leren kijken. Uiteindelijk verklaart Marco Polo zijn beschrijvingen als een manier om niet 'de hel die wij dag in dag uit bewonen te aanvaarden tot het punt dat je hem niet meer ziet', maar om 'te zoeken en weten te herkennen wie en wat er, te midden van de hel, geen hel is, dat laten voortduren, en er ruimte aan geven'. Elk afzonderlijk hoofdstukje (1-2 pagina's) stemt tot nadenken en fantasieën....

Beppe Fenoglio, (Alba 1922). Sloot zich tijdens zijn studie in Turijn al aan bij de partizanen in de Langhe situeerde zijn verhalen vooral in het Langhe/Montferrato gebied. In Piemonte en Langhe waar de voortreffelijkste wijnen als de Barolo, de Barbera en Dolcetto vandaan komen en in de plaatsen rondom Alba en Asti.

Bekendste werken "*Johnnie de partizaan*" en "*23 Dagen van de stad Alba*".

Dario Fo (toneelstukken liederen etc.) Nobelprijswinnaar voor literatuur ruim voordat Bob Dylan vorig jaar deze prijs ontving en waarover veel beroering in literaire kringen ontstond.

Fellini, bekend als filmer maar ook een belangrijk schrijver evenals **Passolini**

Nathalie Ginzburg, de ellende en teloorgang van het en de man-vrouw verhoudingen

Primo Levi 1919- 1987 (*Alle verhalen*). In **Auschwitz gezeten.. Ecce Homo**1947 belangrijkste werk

Hij probeerde de holocaust te begrijpen en al zijn werk kan het best als korte beschouwingen/ analyses begrepen worden. Chemicus en technisch directeur van een verffabriek, journalist/columnist voor la Stampa: Thema Jiddisch spreekwoord:

"Over voorbije sores is het goed praten: Ibergecumene tsores iz gut tsu dertseyln".....

Niet te verwarren met **Carlo Levi (1902-1975)**: *Christo si e fermato a Eboli... Christus kwam niet verder dan Eboli* of toen Goed Eboli verliet. Het boek geschreven in ballingschap in Midden- Zuid geeft een bijna antropologische beshrijving van de plaast waar hij waas geïnterneerd. Later in de partizanenstrijd verwickeld, schilder en schrijver.

Giorgio Manganelli, Milaan 1922: "*De roes van de briefschrijver en 99 andere gevleugelde romans.*"

Reeks van prachtige korte verhalen

Antonio **Pennacchi** 1950 (Canale Mussolini), ook deel II Broederstrijd,(Nog niet verschenen op dit moment, nog niet gelezen: **In canale Mussoline** (Het verhaal van de familie Peruzzi die met tienduizenden andere Italiaans arme boeren uit het noorden/Veneto naar het moerassengebied onder Rome worden gedeporteerd om daar een modelsamenleving op te bouwen.

In dit boeiende werk krijgt de Nederlandse lezer een andere kijk op de betekenis van 'het fascisme' niet alleen als politieke en staatsmacht in Italië, maar ook als de heimelijke terreur van 'wie niet voor ons is, is tegen ons en dat geeft ons (de fascisten) het recht hen gevangen te zetten, te verbannen, te doden, martelen, het leven onmogelijk maken en te laten zwijgen." Al diegenen die "Novecento' de film van Bertolucci hebben gezien zouden ook dit boek moeten lezen om te begrijpen hoe verdeeld de italiaanse samenleving door het fascisme is geraakt. En hoe gevaarlijk -denk aan onze huidige dagen- restanten van dit fascisme het populisme en idoleren van zelfbenoemde leiders als 'Pim Fortuin, Geert Wilders, Donald Trump etc. is. Het kweken, koesteren en bevorderen van intolerantie onverdraagzaamheid, het uitsluiten van mensen die elders een bestaan wensen op te bouwen. We zien het iedere dag weer en de lessen uit de geschiedenis lijken vergeten.

Tomasi di Lampedusa *Il Gatoparde (De tijgerkat)*. Schitterend verfilmd, speelt op Sicilie. Het verhaal dat het meest de teloorgang en hulpeloosheid van de ouderdom (maar ook de oude adel) ziet die niet meer opgewassen is tegen de nieuwe tijd. Ook schitterend verfilmd en 'een van mijn lievelings Italiaans films. Al was het alleen al om – reizend door Sicilië met toenmalige vrouw en kinderen en vrienden- je door dit filmdecor van de Barok te bewegen en het schitterende landschap.

Margareth Mazzantini, (Dublin 1961) (*No ti muovere – Don't move*) 2001; het met de "Strega - hoogste Italiaanse prijs" bekroonde verhaal van een succesvol arts Timoteo, die geconfronteerd wordt met een verdrongen periode uit zijn leven op het moment dat zijn dochter een zeer ernstig ongeluk krijgt en hij uren in de wachtkamer verblijft terwijl een collega chirurg de operatie van zijn dochter uitvoert. De confrontatie met dit verdrongen verleden (een affaire met een vrouw tijdens de geboorte en eerste dagen van zijn dochter) en de actuele spanning van het heden ('blijft zijn dochter in leven') vormt de neerslag van het gevecht op leven en dood dat elk mens met zijn verleden, zijn geweten, zijn verborgen geheimen moet voeren. Is ook verfilmd, met als detail dat de partner van de schrijfster de bekende acteur Sergio Castellito is, die samen met mijn favoriete Penelope Cruz de hoofdpersonen in deze film zijn

Venuto al mondo..Ter wereld gekomen (een indrukwekkende roman tegen de achtergrond van de wrede oorlog in het voormalige Joegoslavië, waar een bijzondere liefde van een fotograaf en Gemma abrupt eindigt. Ook het thema van het kind dat op zoek gaat naar zijn vader nadat hij eerst alle pogingen daartoe heeft afgehouden en dit 'geheim' of vraagstuk ver van zich heeft afgeschoven. Maar Het gaat ook over de vraag wat sterker is De liefde of het behoud van het eigen leven. Een schitterende passage en daarmee komt eigenlijk het diepere thema van dit boek naar voren nl. Het lijfsbehoud (en al lezende sprongen de tranen in mijn ogen omdat ik de beelden van Mladic Karadddic en onze 'held' kolonel Karremans zag) is dat de fotograaf nadat hij net een kind heeft proberen te verwekken moet schuilen uit lijfbehoud en vanuit zijn schuilplaats moet aanhoren hoe zijn vriendin wordt verkracht en vermoord. En de vraag moet beantwoorden heeft het zin om nu voor mijn vriendin op te komen wetend dat deze beesten mij zullen afslachten en daarna ook mijn vriendin verkrachten en vermoorden. Ik was er stil van en terwijl ik dit praatje voorbereide en constateerde dat de beestachtigheid en onverdraagzaamheid zich nog steeds aan alle kanten meer en meer openbaart en nog eens stil stond bij het motto van dit boek: dat luidt: "*O menselijke tederheid, waar ben je?? Misschien slechts in boeken?'"*

En dat brengt de lezer ook weer terug bij een motto van Bassani: Wanneer zijn vader hem toevoegt: "Als je in het leven echt serieus wilt leren begrijpen hoe de wereld in elkaar steekt, dan móét je minstens een keer sterven".. (In de tuin van de Finzi- Contini).

Alberto Moravia (1907 – 1990); belangrijkste werken: *Il conformista* (verfilmd), *De onverschilligen en Vrouw van Rome* en *'Erotische verhalen* en *'L'Automa *(De robot en andere verhalen)*. Vaak juweeltjes van de man- vrouw verhoudingen; Over obsessie en hoe fantasie en werkelijkheid dooreenlopen.

Gianni Riotta, *Prins van de wolken* (1997 *Principe del nuvole*)

Antonio Tabucchi, (1943-) *Sosteine Preirra- "Pereira declares"...* laat tegen de achtergrond van de het Portugese na-oorlogse facisme onder Salazar, zien hoe een individu, in dit geval de bijna wereldvreemde journalist Pereira in de tijden dat anderen een beroep op hem doen om te helpen, betrokkenheid te tonen om zich het wrede lot van de ander (onder het fascisme) aan te trekken, een keuze moet maken. De stijl is heel bijzonder alsof het boek één doorlopende 'verklaring is. Afgelegd tijdens een verhoor of een interview of een onafgebroken uitleg aan een derde. De ontknoping van dit verhaal vertel ik niet omdat ieder die dit leest weet dat ook aan hem of haar op een gegeven

ogenblik de prangende vraag van het geweten wordt gesteld. Moet ik mijn eigen hachje redden of ben ik er voor een ander..... met de notie dat het de dood kan betekenen. (Zie ook Margareth Mazzantini (*'Ter wereld gekomen'*) Maar ook dat er voor elk mens een grens is en dat die grens door de ander, de machthebber, niet overtreden moet worden. Want dan kan een woede ontstaan waar men bijna niet meer voor zichzelf instaat. Maar in dit verhaal weet Pereira de enige hem passende oplossing te vinden, ook met behulp van een ander, en weet zo een oplossing te vinden zonder lafheid te tonen en "te doen wat hem staat te doen". Geheel alleen.

Italo Svevo, (1860-1928) '*Bekentenissen van Zeno*' pseudoniem van Ettore Schmitz, geboren Triest en ook eigenlijk de Chroniceur van deze stad en streek en overleden in Veneto

Sandro Veronesi (1959) *Kalme chaos*, Europese literatuurprijs 2016

Sandro Pavese, Niccolò Ammanati, Dino Buzzati, Allesandro Barrico...kortom té veel voor deze lezing

SILVIA AVALLONE,, *Acciaio STAAL*..... zie internet diverse bronnen en interviews:

"Het moest erin hakken. Daarom gaf Silvia Avallone (1984) haar enerverende roman over twee meisjes van 13 jaar in het Italiaanse industriestadje Piombino de titel Acciaio, ofwel Staal. Het leven kan hard en kil zijn in het kustplaatsje waar de zon om drie uur 's middags zwaar als staal weegt, met aan de overzijde van de zee, vier kilometer verder, de lonkende stranden van het toeristenparadijs Elba. Zo dichtbij, maar onbereikbaar ver voor de meeste inwoners van Piombino, die gekluisterd zitten aan hun baan in de kolossale staalfabriek Lucchino. Als ze al een baan hebben.

De mannen zijn agressief of zorgeloos, de vrouwen vroegoud en opgesloten in een huwelijk, de jongeren vervelen zich. Dat maakt het zelfs moeilijk om te dromen - al blijft de toon van Staal, niettegenstaande alle verdrietigheden, goedgezumt.

Silvia Avallone, die het bezoek ontvangt in haar woning even buiten het centrum van Bologna, knikt. 'Daar heb ik voor moeten vechten, om die harde titel op het boek te krijgen. Mijn uitgever Rizzoli vond 'm aanvankelijk te genadeloos. Ik wilde het, niet alleen omdat de staalfabriek zo'n belangrijke rol speelt, maar ook omdat het om opgroeiende personages gaat, die moeten **leren zich te harden**. 'Niet in alle landen waar Staal in vertaling is verschenen, blijft dat ene woord als titel gehandhaafd. In Duitsland bijvoorbeeld heet het Ein Sommer aus Stahl; daar moest die zomer erbij, om het een beetje af te zwakken. Staal is als begrip in Duitsland zó zeer verbonden met de Eerste en Tweede Wereldoorlog, en met de rol van de staalfabrieken toentertijd, dat koudweg Stahl als romantitel afschrikwekkend zou zijn. Zo gevoelig ligt dat.'

De jonge schrijfster is geboren (1984) in het noordelijke Biella, en kwam naar Bologna om filosofie te studeren. Vier jaar geleden debuteerde ze met een dichtbundel, **Il libro dei vent'anni**. Avallone: 'Tussendoor ontstaan. In plaats van op zaterdagavond uit te gaan, zat ik aan die gedichten te werken. Oneerbiedig gezegd is daar niet veel tijd voor nodig. Je kunt een gedicht in één dag schrijven. Dat lag anders bij de roman. Daar was moed voor nodig. Een jaar lang heb ik mij opgesloten om Staal te schrijven, en daarna nam ik nog een jaar om de tekst te bewerken, het ritme op peil te houden, te kiezen uit varianten. Hulp heb ik niet gehad, ik geloof niet in schrijversvakscholen. Je moet je eigen toon vinden.

'De enige wie ik om commentaar vroeg was mijn moeder, die wiskundelerares is maar ook graag leest. Die liet mij na elk proefhoofdstuk weten welke personages en scènes ze saai vond worden. Zij doceerde mij hoe je personages voor zichzelf kunt laten spreken, zonder dat de auteur er met explicaties tussen hoeft te komen. Je moet een moeder zijn voor je personages,

leerde mijn eigen moeder mij.'

Het industriestadje Piombino kent Avallone goed, omdat haar vader er woont, en ze daar vanaf haar jonge jaren vaak vakanties heeft doorgebracht. Zo leerde ze ook veel tieners kennen, die van school gingen om in de fabriek te gaan werken. Waarom zag ze hier het decor voor een roman in? Avallone: 'In de media hier lees je al tien jaar niets over de grote werkloosheid, of over het gevaarlijke en slecht betaalde werk in fabrieken. Politici moffelen de problemen weg. Mijn vrienden werkten daar. Ik zag hun zorgen, en hoorde over soms dodelijke ongelukken. En omdat ik er nooit iets over las, kreeg ik de energie om dáár over te schrijven.'

'Mijn opgave was een boeiend verhaal te schrijven over werk dat dodelijk saai is, in die ovens en walsen, waar werknemers onderdeel worden van een machinerie. Toen dacht ik terug aan mijn jeugd in Piombino, waarin ik zag hoe die bestofte jongens moe uit de fabriek kwamen, hun kleren uitrokken en de zee in doken, terwijl ze werden aanbeden door de jonge meisjes daar. Om die reden vertel ik Staal aan de hand van twee van die meisjes, Anna en Francesca, die dromen van een liefde en van een ander leven dan hun moeders leiden. Op die manier kon ik mijn observaties in een verhaal onderbrengen.'

Anna wil studeren, roem, misschien later vakbondsleidster worden die een staking op de fabriek zal uitroepen. Francesca is somberder, en kan met betrekking tot de fabriek alleen bedenken dat als haar vader daar zou omkomen, zij om de dood van deze chagrijnige potentiaat een zucht van verlichting zou slaken. Is de hoop op een leefbare toekomst voor hen opportuun? Avallone: 'Dat hoop ik. Vijftig procent van de vrouwen in Italië werkt niet, dus die zijn economisch afhankelijk van hun mannen. Geen best voorbeeld voor de meisjes. En de vaders zijn dikwijls onverantwoordelijk.'

'Dat beeld wordt ook nog eens versterkt door de televisie, en het gedrag van politici hier dat niet bepaald voorbeeldig is. Als je succes in het leven wilt hebben, vertellen de Italiaanse media aan jonge meisjes, dan heb je niets aan een diploma, maar dan moet je mooi zijn, jong, je lichaam laten zien en een machtige man strikken.'

Aan het slot laat de schrijfster de twee meisjes samen een dagje uit naar Elba gaan. Dat lijkt een vingerwijzing dat het goed gaat komen met die twee. Ze pasten perfect, is de slotzin.

Avallone: 'Francesca's vader is invalide geworden, Anna is haar broer verloren bij een vreselijk ongeluk op de fabriek, maar toch kun je daar denken dat ze hebben geleerd van hun ervaringen.'

Wat er met hen gaat gebeuren als ze achttien of twintig jaar zijn, weet ik zelf niet. Het positieve van het slot is het feit dat de vriendinnen elkaar na een periode van verwijdering weer hebben gevonden. Ze hebben het dan ook weer over 'wij' en niet meer over 'ik'. Hoe hun toekomst eruitziet, hangt af van de lezer: die kan daarover fantaseren.

'Wat dat slot betreft: ik was aanvankelijk geïndigd met dat ongeluk op de fabriek. Mijn idee was om de lezer achter te laten met opstandige gedachten over het zware bestaan als staalfabrieksarbeider. Maar twee weken nadat ik het boek had voltooid, kwamen Anna en Francesca bij mij spoken. Ze kwelden mij. 'Wij zijn de hoofdpersonen, waarom laat je ons alleen? Waarom laat je de fabriek van de mensen winnen?' Hun protesten heb ik gehonoreerd.' In Staal is een klein rolletje weggelegd voor de Italiaanse minister-president, wanneer er uit de krant wordt voorgelezen dat Berlusconi in de Senaat heeft geciteerd uit Alice in Wonderland. Weliswaar met de boodschap dat Italië géén Wonderland is en hij geen Alice, maar toch: een belezen politicus, kom daar eens om. Daar denkt Avallone anders over. 'Dat zou wel het minste van alle problemen zijn, dat politici over het algemeen geen wereldliteratuur lezen! Sinds Berlusconi is de werkende klasse het geloof in de linkse politiek kwijtgeraakt. Arbeiders streven niet meer naar rechtvaardigheid, maar naar een mooie auto en een vrouw. En dat beeld krijgen ze ook aangereikt op de televisie, die ook voor een groot deel in handen is van Berlusconi.'

'Het is die mentaliteitsverandering, die in mijn boek tot de dood leidt. Staal speelt in 2001, maar veel lezers herkennen de problemen, die dus sinds het aantreden van Berlusconi tien jaar geleden helemaal niet verdwenen zijn. Zijn macht is nu tanende. In februari van dit jaar is er een groot landelijk protest geweest, tot in de kleinste steden, tegen de vrouwonwaardige houding die onder en door Berlusconi wordt gepropageerd: een miljoen mensen nam daar aan deel. Als een van de eersten heb ik een protestpetitie getekend, en ik ben hier in Bologna de straat op gegaan.'

Voor haar roman kreeg Avallone vorig jaar **de Premio Campiello Opera Prima, nadat ze ook al voor de prestigieuze Premio Strega was genomineerd.** Niet iedereen zal even blij geweest zijn met haar roman, gezien de geëngageerde inhoud. Avallone: 'Linkse politici en vakbondsmensen hebben wel uit Staal geciteerd, om erop te wijzen dat de problemen van jonge arbeiders zelden aan de orde worden gesteld. Maar ik heb ook kritiek gekregen over de manier waarop ik jonge meisjes en moeders beschrijf, namelijk niet als de zelfstandige en mooie en machtige vrouwen zoals je ze op de Italiaanse televisie ziet.

'Ook in Piombino is Staal druk gelezen. In bars en op straat is gevochten, zo hoog liepen de gemoederen op tijdens discussies of mijn boek gunstig was of ongunstig voor de stad en de fabriek. Maar omdat het boek een bestseller werd, en er deze zomer aanstalten worden gemaakt om het te verfilmen op de plaats waar het verhaal speelt, staan dezelfde mensen die eerst zo woest waren over het boek nu in de rij: om zich aan te melden als figurant. En de meest verontwaardigde moeders hebben hun dochters opgegeven, in de hoop dat die de rollen van Anna en Francesca krijgen.'

Silvia Avallone: Staal. Uit het Italiaans vertaald door Manon Smits. De Bezige Bij; 351 pagina's; €19,90. ISBN 978 90 234 5822 7.

1984 Geboren in Biella, op 11 april

2007 Studeert af in de filosofie aan de universiteit van Bologna.

2007 Poëziebundel *Il libro dei vent'anni*

2010 Roman *Acciaio*

2010 Winnares Premio Campiello, Premio Flaiano, Premio Fregene

Vervolg recensie via het internet:

“Voor de lezers van **Paolo Giordano en Nicolò Ammaniti** vermeldt het buikbandje om de roman *Staal* van de Italiaanse schrijfster Silvia Avallone. Voor mij een nogal verwarrende aanprijzing, want ik was diep onder de indruk van Giordano's verstilde en intieme roman *De eenzaamheid van de priemgetallen*, terwijl de surrealistische spelerei van Ammaniti mij altijd koud heeft gelaten. Na lezing van *Staal* vind ik de opzichtig commerciële verwijzing naar twee bestsellerauteurs ook nogal misleidend. Dit debuut van de jonge Avallone (1984) past veel meer in **de huidige opmars van realistische romans** die een maar al te herkenbare wereld verbeelden. Niet voor niets prijkt *Staal* al maanden op de Italiaanse bestsellerlijsten. Hier wordt de machocultuur in de arbeidersklasse genadeloos in de schijnwerpers gezet. [inRead](#) De roman is een combinatie van een milieuschets en een coming of age-roman die zich afspeelt in het troosteloze decor van een kleine industriestad aan de Italiaanse kust waar bijna de gehele mannelijke bevolking werkzaam is in het gigantische hoogovencomplex. Dat men vanuit de grauwe flats langs de boulevard uitzicht heeft op het paradijselijke eiland Elba in de verte, is symbolisch voor de gefnuikte verlangens van de personages die stuk voor stuk een uitweg zoeken uit dit godvergeten oord en de sleur van het dagelijks leven. 'Wat,' zo vraagt de schrijfster zich in deze roman af, 'betekent het om op te groeien in een complex van vier huurkazernes waarvan het stukken balkon en asbest regent, op een binnenplaats waar de kinderen spelen te midden van dealende jongelui en stinkende bejaarden? Wat voor wereldbeeld krijg je op een plek waar het normaal is om niet met vakantie te gaan, niet naar

de bioscoop te gaan, niets van de wereld te weten, geen kranten door te bladeren, geen boeken te lezen, en zo is het wel best?' Rode draad in de roman is de schier onaantastbare, uit staal gegoten vriendschap van Anna en Francesca, meisjes van rond de veertien, die zich op de drempel van het grote leven voelen staan.

Hun ontluikende seksuele gevoelens worden mooi verbeeld in hun onderlinge erotische spelletjes, maar onvermijdelijk zal hun aandacht uitgaan naar de jongens ('Als de jongens jouw naam niet op de pijlers van de binnenplaats schrijven en geen briefjes onder je deur door schuiven, dan ben je niemand. Dan wil je op je dertiende al dood.')

Als Anna verliefd wordt op Mattia, een vriend van haar oudere broer, valt ze ten prooi aan een verwarrend loyaliteitsconflict en komt de vriendschap tussen de onafscheidelijke vriendinnen op losse schroeven te staan. Ook Francesca, 'de droom van de wijk', ontdekt 'de macht van de kut' en zal, uit verlangen om gezien en bewonderd te worden, haar ontluikende vrouwelijkheid gaan exploiteren in een morsige lokale seksdisco.

Dat er in deze machowereld voor gevoelige meisjes weinig te halen valt, maakt Avallone scherp duidelijk in het portret van Alessio, Anna's broer. Deze 23-jarige jongeman, werkzaam in de helse hoogovens, zoekt in zijn vrije tijd samen met zijn al even rauwe vrienden vertroosting in seks, drank, coke en de kick van koperdiefstal - zijn manier om te ontsnappen aan dat kloteleven waarin hij gevangen zit. De vaders van de meisjes hebben we dan al leren kennen als mannen die hun onmacht uiten in woede-uitbarsting en de mishandeling van vrouw en dochter, of wanhopig een uitweg zoeken langs het criminele pad. Hun vrouwen wensen hun echtgenoten naar de hel, maar kunnen niet uit hun huwelijk breken.

Tegenover de rauwe - vroeger heette dat felrealistische - schets van deze troosteloosheid staat de gevoelige manier waarmee Avallone de vriendschap tussen Anna en Francesca beschrijft. De mooiste stukken in het boek zijn de passages waarin ze het ongemak van de meisjes beschrijft met het dreigende afscheid van hun onoverwinnelijk geachte vriendschap, en hun melancholieke besef van de vergankelijkheid van hun onafscheidelijke jaren. Dat ik het toch bij drie sterren houd, heeft te maken met de soms wat kinderachtige, uitleggerige stijl die deze jonge schrijfster hanteert."